

aktivity. Snad ještě v pozdním středověku, s jistotou před výstavbou západního křídla kláštera, zde proběhly relativně rozsáhlé výkopové aktivity, jejichž význam se nepodařilo osvětlit, a to i z důvodu, že nemohly být blíže zkoumány (obr. 13).

Další zachycené archeologické situace již souvisí se současnou budovou kláštera, která měla být dostavěna v roce 1663. V rámci současné budovy kláštera byly dokumentovány starší podlahové úpravy místností, zachycen byl kanalizační systém s četnými přestavbami. Zjištěný kanál odváděl vodu z prostoru severně od kláštera a využit byl také k odvodu splašků (obr. 13). Kanál posloužil k uložení kanalizačního potrubí i v rámci nového projektu.

Součástí archeologického výzkumu bohužel nebyl stavebně-historický průzkum, který by býval mohl prohloubit poznatky o stavebním vývoji této části kláštera.

Literatura

Sedláčková, L. 2024: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce kanalizace v areálu augustiniánského kláštera na Starém Brně – západní křídlo“.* Rkp. nálezové zprávy, č. akce A60/2023. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú.

Summary

Archaeological contexts associated with the beginnings of the original convent of Cistercian nuns from the second half of the 14th to the first half of the 15th century were recorded during construction works in the western wing of the Augustinian Monastery on Mendelovo náměstí (Mendel Square) (Staré Brno cadastral area, Brno-City District). The excavation also revealed earlier floor layers of rooms in the current monastery building, which is believed to have been completed in 1663. A drainage system that channelled water from the area north of the monastery and also served to dispose of wastewater (Fig. 12, 13) was probably constructed at the same time as this wing.

Lenka Sedláčková

Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město)

Mendlovo náměstí č. p. 1, parc. č. 7/1.

Středověk, novověk. Klášter. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum.

Uložení nálezů: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1914889N, 16.5933033E

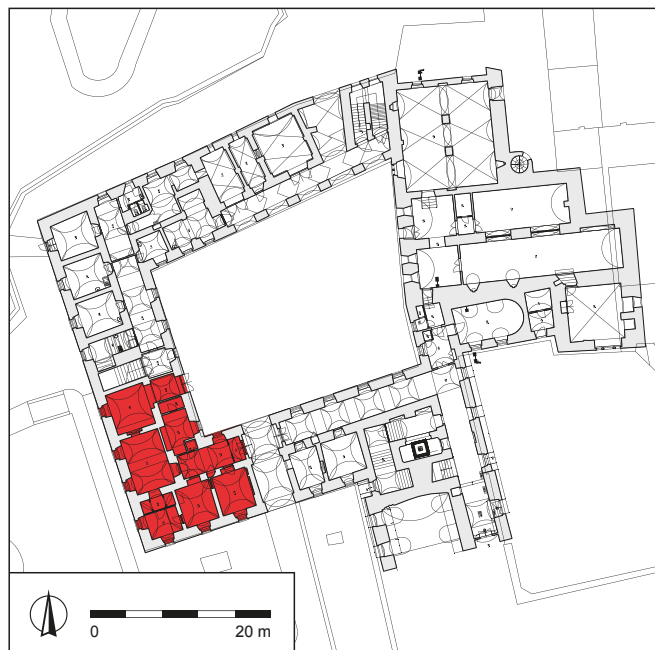
Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbou „Stavební úpravy ordinace chirurgie v areálu augustiniánského kláštera na Starém Brně“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A40/2024), terénní část výzkumu se uskutečnila v dubnu 2024 (obr. 14, 15).

Starobrněnský klášter založila v roce 1323 česká a polská královna-vdova Eliška Rejčka. Původně sloužil cisterciákům, kterým byl v roce 1782 odňat a předán brněnským augustiniánům poustevníkům, kteří byli nuceni opustit svůj mateřský klášter u sv. Tomáše (stručně k dějinám kláštera Samek 1994, 183–193; Foltýn a kol. 2005, 208–215; Kroupa red. 2015, 684–710). Pojednávaný výzkum se dotkl budov raně barokního křídla tzv. Starého dvora (jihovýchodní části západního a jihozápadní části jižního traktu), které měly být postaveny v 60. letech 17. století, kdy se klášter zotavoval po třicetileté válce. Výstavba proběhla za abatyše Zuzany Obigailové a měla být dokončena v roce 1663 (Samek 1994, 191; Foltýn a kol. 2005, 214; Kroupa red. 2015, 688).

Svým způsobem výzkum navázal na akci z roku 2023, která se realizovala v severozápadní části křídla (Sedláčková 2024).

Zemní práce sestávaly z odstranění konstrukcí stávajících podlah a následného snížení terénu o 20 až 30 cm. V některých místnostech byly do snížené úrovně zahloubeny liniové výkopy za účelem položení nové kanalizace. Měly šířku 30 cm a hloubku 20 až 30 cm. Kanalizace byla vyvedena na nádvoří prostřednictvím výkopu podél severní stěny jižního křídla k hraně průjezdu.

Záchranný archeologický výzkum byl ve svém charakteru a parametrech silně limitován rozsahem zemních prací stavby; šlo spíše o menší akci. Středověké archeologické terény zůstaly takřka nedotčeny pod základovou spárou výkopů stavby. I přesto se podařilo získat poměrně důležitý soubor informací. Dokumentována byla zdiva stávajících budov jižního a západního křídla Starého dvora. Na základě odkryté situace můžeme prohlásit, že nepředstavují jednotný stavební počín. Jižní křídlo bylo vybudováno dříve, teprve později k němu bylo přistavěno západní křídlo. Před výstavbou jižního křídla existoval v daném prostoru blíže neurčený objekt, byla však dokumentována jen část jeho podlahy. Ještě starší stavební horizont zastupovaly segmenty tří zděných konstrukcí, z nichž minimálně jedna měla středověký charakter. Z jejich průběhu lze usuzovat, že dispoziční schéma příslušné zástavby bylo odlišné orientováno (mírně otočeno) než dnešní budovy. Je možné uvažovat, že náležely objektům, které tvořily snad hospodářské zázemí kláštera (Sedláčková, Zúbek 2024).

Obr. 14. Brno, Mendlovo náměstí. Augustiniánský klášter. Červeně je vyznačen zkoumaný prostor. Grafika Archaia Brno z. ú.

Fig. 14. Brno, Mendel Square. Augustinian Monastery. Excavation area marked in red. Graphics by Archaia Brno.

Literatura

Foltýn, D. a kol. 2005: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů.* Praha: Libri.

Kroupa, P. (red.) 2015: *Dějiny Brna 7. Uměleckohistorické památky. Historické jádro.* Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna.

Samek, B. 1994: *Umělecké památky Moravy a Slezska. 1. svazek A/I.* Praha: Academia.

Sedláčková, L. 2024: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce kanalizace v areálu augustiniánského kláštera na Starém Brně – západní křídlo“.* Rkp. nálezové zprávy, č. akce A60/2023. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú.

Sedláčková, L., Zůbek, A. 2024: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Stavební úpravy ordinace chirurgie v areálu augustiniánského kláštera na Starém Brně“.* Rkp. nálezové zprávy, č. j. M-TX-202400279. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú. DOI: 10.60585/M-TX-202400279. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202400279>.

■ Základová zdiva západního křídla
■ Základová zdiva jižního křídla
■ Starší zdiva, minimálně v jednom případě středověké
▨ Podlaha blíže neurčeného stavebního objektu staršího než jižní křídlo

Obr. 15. Brno, Mendlovo náměstí. Augustiniánský klášter. Přehled dokumentovaných zděných konstrukcí. Zelená – základová zdiva západního křídla; tyrkysová – základová zdiva jižního křídla; fialová šrafura – podlaha blíže neurčeného stavebního objektu staršího než jižní křídlo; červená – starší zdiva, minimálně v jednom případě středověké. Grafika Archaia Brno z. ú.

Fig. 15. Brno, Mendel Square. Augustinian Monastery. Overview of documented masonry structures. Green – foundation of the west wing; turquoise – foundation of the south wing; purple cross-hatch – floor of an unspecified structure predating the south wing; red – older masonry walls, at least one dating to the medieval period. Graphics by Archaia Brno.

Summary

An archaeological excavation in the Augustinian Monastery on Mendlovo náměstí (Mendel Square) (Staré Brno cadastral area, Brno-City District) was carried out in connection with the project ‘Construction alternation of the surgery department in the grounds of the Augustinian Monastery in Staré Brno’ (Fig. 14, 15). The masonry of existing buildings of the southern

and western wings of the so called ‘old court’ was documented. Based on the excavated contexts, it can be concluded that they do not represent a single construction phase. Prior to the construction of the southern wing, a structure of uncertain function had existed in the area, of which only part of its floor was documented. An even earlier building horizon was represented by segments of three masonry structures, at least one of which was medieval. They may have belonged to buildings which perhaps formed the economic facilities of the monastery.

Lenka Sedláčková, Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město)

Ul. Nové Sady, parc. č. 1330/1–1330/4, 1330/7, 1330/8, 1331, 1332/2, 1333/2, 1336, 1337.

Vrcholný středověk – novověk, 2. světová válka. Předměstí, koryto řeky. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: S-JTSK: -598255, -1161453; -598332, -1161514; -598277, -1161561; -598226, -1161469

V roce 2024 bylo ukončeno zpracování záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Nové Sady – Centropolis a Titanium X“. Terénní část výzkumu byla realizována s přestávkami v období od března 2022 do ledna 2023 (Sedláčková 2024). Výzkum probíhal v severní části dnešních Nových Sadů, na ploše 4875 m². Hlavním cílem archeologického výzkumu bylo zjistit charakter, podobu a rozsah archeologických situací ve vztahu k předměstské osadě Novosady. Důraz byl kladen na zjištění možných počátků osídlení daného prostoru ve středověku. Dále se výzkum zaměřil na zkoumání zaniklých vodotečí a jejich vliv na utváření podoby vsi Novosady.

Geologické podloží na lokalitě tvoří říční štěrky a štěrkopíský řeky Svatky, na které nasedá vlastní niva tvořená prachovo-písčitymi sedimenty, ukládanými při vysokých stavech vody. Na těchto sedimentech se po ustálení povodňové aktivity vyvinula půda, na některých místech opět překrytá nivními sedimenty.

Důležitým faktorem, který ovlivňoval podobu a intenzitu osídlení jak ve středověku, tak v mladších novověkých obdobích, byly vodní toky. V severní části stavební jámy bylo zachyceno dosud neznámé říční koryto, které je snad zaniklým bočním ramenem řeky Svatky (obr. 16). Dokumentovaná vodoteč procházela plochou výzkumu ve směru SZ–JV. Na základě nejmladších nálezů vyzvednutých z výplní říčního koryta lze říci, že řeka zde protékala ještě v období 2. poloviny 14. století a 1. poloviny 15. století. Během 15. století však pravděpodobně zaniká. Výzkumem se nepodařilo zjistit, zda jsme v tomto případě svědky přírodního posunu říčního meandru směrem k městu, do prostoru trasy svrateckého náhonu, jak jej zobrazují mladší mapové podklady, nebo zda šlo o záměrný přesun říčního koryta.

Snad nikoliv náhodou byla v prostoru zmíněného říčního koryta zachycena další vodoteč – tzv. Novosadský potok (obr. 16). K jeho počátkům však výzkum nepřinesl žádná jednoznačná data. Zda by mohl být pozůstatkem výše zmíněné řeky, zůstává otázkou. Nejmladší nálezy vyzvednuté z koryta potoka náležejí do 18. století a počátku 19. století. Tzv. Novosadský potok zaniká pravděpodobně v tomto období, což naznačují i mapové podklady z 19. století, na nichž už tato vodoteč není zobrazována.

Historická zástavba, lemující jihovýchodní stranu Nových Sadů, se nacházela severozápadním směrem od plochy výzkumu. Původně tedy byla více vysunutá do dnešní komunikace, pod kterou lze předpokládat její pozůstatky. To je také jistě důvod, proč